

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FARMACEUTICKÁ FAKULTA V HRADCI KRÁLOVÉ

Katedra farmaceutické botaniky a ekologie

Studijní program: Zdravotnická bioanalytika

Posudek oponenta bakalářské práce

Oponent: **PharmDr. Ing. Jan KOSTŘIBA, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2016**

Autorka práce: **Žaneta JAKUBOVÁ**

Název práce:

Psychoaktivní rostlinné drogy na drogové scéně České republiky – problém zdravotní a sociální

Rozsah práce: počet stran: 45, počet grafů: 1, počet obrázků: 0, počet tabulek: 15, počet citací: 16, počet příloh: 0.

Práce je: heuristická

- a) Cíl práce je: splněn neúplně
- b) Jazyková a grafická úroveň: dobrá
- c) Zpracování teoretické části: dobré
- d) Popis metod: dobrý
- e) Prezentace výsledků: dobrá
- f) Diskuse, závěry: dobré
- g) Teoretický či praktický přínos práce: dobrý

Poznámky k hodnocení, připomínky:

Český a anglický název práce, klíčová slova ani doporučená literatura se neshodují se zadáním BP.

Téma práce bohužel není zpracováno s přihlédnutím na obor pracoviště a mohlo se více soustředit na zneužívání návykových látek přírodního původu a hlouběji popsat problematiku některých, v práci krátce zmíněných, návykových látek přírodního původu používaných na drogové scéně v ČR (ze Seznamů návykových látek z Příloh č. 1 až 8 uvedených v nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, jako prováděcího předpisu zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, by bylo vhodné vybrat ze skupiny omamných látek např. konopí či kokain, ze skupiny látek psychotropních pak např. psilocybin a na tyto výhradně zaměřit celou práci).

Cíl práce („zmapovat situaci na drogové scéně České republiky z pohledu sociálního a zdravotního problému“) nebyl a ani nemohl být (v daném typu kvalifikační práce ani danou metodikou, použitou literaturou a v daném rozsahu práce) zcela naplněn.

Citační aparát, zvláště pro tento typ práce, by měl být mnohem širší a vybrán s větší důsledností. Bez kritického pohledu a další analýzy a rešerše jsou pasivně přejímána data z pěti výročních zpráv a teoretickou část pak často doplňují pouze úryvky z velmi omezeného počtu monografií určených navíc často pro laickou veřejnost. Uváděná tvrzení, definice, rozdělení či citované výsledky průzkumů by měly být použity s mnohem větší pečlivostí.

Mnohá tvrzení, která se v práci vyskytují, nejsou dostatečně opřena potřebnými citacemi vůbec.

Citace nejsou uspořádané a seřazené dle výskytu v textu. První je č. 9, pak č. 10, 5, poté teprve č. 1.

Citace č. 14 a 15 by měly být doplněny o časový údaj, kdy se „osobní konzultace“ konala.

Z navrhovaného seznamu literatury (8 zdrojů) v zadání práce byl použit pouze jeden.

Výrazně nejčastěji, s velkou převahou, bez kritického pohledu a srovnání a také často dokonce chybně jsou v práci použity informace z monografií dr. Nešpora a doc. Kaliny.

Citována je definice závislosti WHO, uvedena je citace jiná (parafrázovaná a jiným autorem změněná) a citovaný text neodpovídá ani jednomu možnému zdroji. Citace definic by takto významné posuny ve významu mít neměly a měl by být použit zdroj „primární“.

Podle ÚZIS ČR, který provedl český překlad Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů, 10. revizi (MKN-10), dle mezinárodní verze WHO (v práci se na str. 7 odkazuje na zdroj WHO a měla být tedy použita definice pomocí citace: F10-F19 PORUCHY DUŠEVNÍ A PORUCHY CHOVÁNÍ ZPŮSOBENÉ UŽÍVÁNÍM PSYCHOAKTIVNÍCH LÁTEK (F10–F19). ÚZIS ČR [online]. WHO/ÚZIS ČR, 2014 [cit. 2016-05-21]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/F10-F19.html>), je závislostí (přesněji syndromem závislosti) „*Soubor behaviorálních, kognitivních a fyziologických stavů, který se vyvíjí po opakovaném užití substance a který typicky zahrnuje silné přání užít drogu, porušené ovládnutí při jejím užívání, přetrvávající užívání této drogy i přes škodlivé následky, prioritní užívání drogy před ostatními aktivitami a závazky, zvýšená tolerance pro drogu a někdy somatický odvykací stav. Syndrom závislosti může být pro specifickou psychoaktivní substanci (např. tabák, alkohol nebo diazepam), pro skupinu látek (např. opioidy) nebo pro širší rozpětí farmakologicky rozličných psychoaktivních substancí.*“ Autorčina definice se významně liší.

Jako druhý nejčastější zdroj dat jsou uváděny *Výroční zprávy o stavu ve věcech drog v České republice* za roky 2010 až 2014. Data jsou však v práci citována nepřesně, chybně a bez potřebného dalšího popisu. Výroční zprávy souhrnně publikují data z několika různých průzkumů, vybrán byl často pouze jeden bez dalšího vysvětlení. Citované údaje jsou nepřesné, ve všech tabulkách pro dostatečné pochopení chybí zásadní informace o charakteru a metodice výzkumu a především není nikde uváděn denominátor, který interpretaci výsledků postaví do úplně jiné roviny. Např. Tabulka 1 – *marihuana, ženy, 2014: 21,6 %*; citovaná literatura uvádí – *konopné látky, ženy ve věku 15–64 let (n = 429): 21,0 %*.

V práci se chybuje v psaní botanických termínů, označení názvů rostlin: nejednotné používání kurzívy (str. 13: *Cannabis sativa*, *Cannabis indica*), velkých a malých písmen (str. 13: *Lysohlávky*) a neexistujících slovních hybridů (str. 16: *kanabis*).

O dalších, než v práci nedostatečně uváděných, obsahových látkách či druzích rostlin ze skupiny psychoaktivních rostlinných drog by se autorka dočetla v bohužel necitované literatuře: HRDINA, Vratislav, Radomír HRDINA, Luděk JAHODÁŘ, Zdeněk MARTINEC a MĚRKA Vladimír. *Přírodní toxiny a jedy*. Praha: Galén, Karolinum, 2004. ISBN 80-7262-256-0, 80-246-0823-5.

Na str. 14 by bylo vhodné citovat vyhlášku MZ č. 236/2015 Sb., o stanovení podmínek pro předepisování, přípravu, distribuci, výdej a používání individuálně připravovaných léčivých přípravků s obsahem konopí pro léčebné použití. Nejen tam by pak citovaný obsah účinných látek poukázal na jiné hodnoty než rozmezí, které je uvedeno v práci. Rovněž indikace, pro které je těchto látek v lékařství využíváno jsou jiné než v práci uváděné.

Informace si v práci často samy protiřečí. Např. na str. 13, ř. 11: „Výhodou drogy je, že na ni nevzniká závislost.“, na str. 15, ř. 2: „Užívání či dokonce problémové užívání drog vyvolává závislost.“

Řada kapitol (např. 2.3 a její podkapitoly) je nepřehledně strukturovaná.

V Tabulce 5 je chybně uveden rok 201 (pravděpodobně místo 2010).

Flu-like syndrom není komplikací samotné Hepatitidy C, ale nejčastějším vedlejším účinkem její léčby interferony (str. 24).

V kapitole 4.1 Socioekonomické faktory je nesprávně uvažováno pouze o skupině uživatelů drog nacházejících se ve tíživé ekonomické situaci. Řada drog je naopak užívána častěji ekonomicky velmi dobře zajištěnou částí populace (např. kokain je označován jako „droga bohatých“ – 1 g se podle výzkumů prodává na černém trhu cca za 3000 Kč).

Z pouhých dvou hodnot (pro rok 2010 a 2014) v Tabulce 7 a 9 je zcela nesprávně usuzováno na trend.

V textu se píše, že např. z Tabulky 7 vyplývá popisovaná genderová statistika, což není pravda.

V Tabulce 12 je chybně uvedena věková škála (věk 24 let omylem uveden dvakrát).

U řady tabulek chybí rok, pro který jsou uvedená data platná (sčítání bezdomovců Českým statistickým úřadem apod.).

V Tabulce 15 je nepřesně uveden typ drogy „benzodiazepin“.

Nizozemí je historické označení území dnešních států Beneluxu (tedy Nizozemska, Belgie a Lucemburska); nejedná se tedy o možné synonymum označení státu, který nese název Nizozemsko (str. 31).

U tabulek není uváděn zdroj. Tabulky mají mít samy o sobě vypovídající hodnotu a zdroj dat by nemělo být potřeba dohledávat v textu (často není správně uveden ani tam).

Velmi často se chybně pracuje s procenty. Ignoruje se český pravopis a tím i rozdíl mezi slovními druhy: 5 % (pět procent) a 5% (pětiprocentní). K nepochopení představovaných hodnot přispívá i výše zmíněná absence denominátorů. Dále, na str. 20 je jistě chybně napsáno, že přenosem HIV z matky na dítě se nakazí 15–25 % dětí. Myšleny jsou pravděpodobně pouze těhotenství a porody infikovaných matek. Z chybějícího procentuálního vyjádření pak vyplývá i nesmyslné pochopení a závěry, např. Tabulka 2 uvádí odhadované absolutní počty problémových uživatelů drog v jednotlivých krajích, Tabulka 11 pak odhadované absolutní počty bezdomovců ve vybraných evropských státech. Porovnáním hodnot s počtem obyvatel uváděných krajů či států (procentuální vyjádření) by pak výsledky a srovnání vykazovaly významnou odlišnost.

Práce obsahuje velmi vysoký počet stylistických, gramatických a syntaktických chyb. Od úvodu až po závěr se často vyskytují dokonce i chyby pravopisné (s/z, i/y apod.!) a množství překlepů.

V práci není uváděn celý a přesný název Národního monitorovacího střediska pro drogy a závislosti, který je organizační součástí Úřadu vlády České republiky.

Výhodné by bylo uvést samostatný seznam použitých zkratk a jejich vysvětlení (v textu chybí). Podobný seznam by byl vítán také v případě názvů samotných „drog“ – kompletní přehled používaných názvů chemických, obchodních apod. Např. pro mezinárodní nechráněný název (INN) *kokain* uvést také chemický název podle IUPAC, tedy *(1R,2R,3S,5S)-3-(benzoyloxy)-8-methyl-8-azabicyclo[3.2.1]oktan-2-karboxylát*, pro „obchodní“ název *pervitin* uvést INN *metamfetamin* a název dle IUPAC *(S)-N-methyl-1-fenylpropan-2-amin*, apod. Tabulka by mohla uvádět i další důležité charakteristiky potřebné k získání přehledu: opium jako směs různých látek (v práci, na str. 11, je nesprávně uveden známý počet alkaloidů; v odborné literatuře se uvádí počet vyšší, viz str. 52 z: JAHODÁŘ, Luděk. *Farmakobotanika: semenné rostliny*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1225-9.).

Na jakýkoliv úvod do drogové problematiky je potřeba přesných definic, rozdělení a pochopení používaných pojmů. Předejde se tak množství chybných označení, která se v práci vyskytují (návyková, omamná a psychotropní látka, psychologický vs. psychiatrický apod.). Využít s výhodou lze legislativní rámec ČR, např. zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, dále jen ZoNL, a především pak nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek. V práci se tak vyskytuje chybné zařazení návykových látek, nesprávné rozdělení či označení (výrobní, obchodní či jiný název apod.).

S odkazem na předchozí odstavec se tak na str. 8 v kapitole věnované nelegálním drogám vyskytuje hned několik chyb, nesprávných a mylných tvrzení. Součástí žádné novely ZoNL (ani uváděné z r. 2001) žádný „kompletní seznam nelegálních omamných látek“ nikdy nebyl. Samotný ZoNL již řadu let žádné seznamy v přílohách ani neuvádí. K tomuto účelu již slouží výše zmíněné nařízení vlády. Dále, „společností netolerované“ jsou jistě v určitých situacích a prostředí i mnohé drogy legální. Pojem „droga“ je vnímán různými pohledy jinak. Vhodné by bylo využít diagramu, který pojem definuje z více úhlů (širší, užší význam slova; striktní, definované a legislativní vs. celospolečenské, širší vnímání).

Název práce pojednává o látkách psychoaktivních. V textu je pak tento termín nesprávně zaměňován za látky psychotropní. Mezi ně pak jistě nepatří látky omamné apod. (kapitola 2.3 a jinde).

Jelikož práce vzhledem k nedostatečnému a často i chybnému použití informačních zdrojů a literatury nemůže naplňovat požadavky práce rešeršní, pokusila se autorka o drobný kvalitativní výzkum formou dvou konzultací. Získané, velmi subjektivní a osobní názory a zkušenosti však nelze bez hlubšího významu a souvislostí považovat v této podobě, struktuře a analýze za interpretovatelné. Podobný typ průzkumu se často používá pro účely předvýzkumu nebo v rámci pilotního ověřování metodiky. Z rozhovoru (osobní konzultace) s představitelkou terénního centra je v práci usuzováno na závěry, které nejsou podloženy žádnou statistikou nebo aspoň dokumentací daného pracoviště. Dokonce se zjištěné (ničím dále nepodložené) informace používají i k charakteristice celého regionu.

Dotazy:

1. Na str. 14 se popisují léčebné účinky konopných látek. Můžete je lépe popsat a specifikovat?
2. Na str. 16 zmiňujete tzv. *flashback*. Čím je tento stav způsoben a vyvolán?

Celkově hodnotím práci dobře a k obhajobě ji doporučuji.

V Hradci Králové dne 22. 5. 2016

.....
podpis oponenta